

In verzet!

Geen makke schapen. Een persoonlijke geschiedenis van joods verzet. *Martijn Katan* (Prometheus, Amsterdam 2021), 184 blz., € 20,00

Tijdens zijn onderzoek naar het oorlogsverleden van zijn vader, op aansporing van de Nederlandse Kring voor Joodse Genealogie, doet Martijn Katan (biochemicus en emeritus hoogleraar voedingsleer) een verrassende ontdekking. Naast zijn vader, een oom en een tante zaten nog eens zeven andere familieleden in het verzet. Reden genoeg om aan elk van hen een biografisch hoofdstuk te wijden en in het bijzonder stil te staan bij hun betrokkenheid in de illegaliteit. Hij opent met zijn vader Richard, van wiens oorlogsactiviteiten hij weinig wist. Thuis was de oorlog taboe en wilde men hem er niet mee belasten. In bijna vijftig bladzijden zet Katan zijn vader neer als 'een heldhaftige verzetsstrijder', die zich vanaf het begin van de oorlog geen illusies maakte. Midden 1942 lapt hij met zijn moeder de oproep voor de 'verruimde werkstelling in het oosten' aan zijn laars. In plaats van Polen verruilde hij zijn woonplaats Rotterdam voor Udenhout en een maand later voor Arnhem. Zijn ouders konden dat omdat zij beiden in het bezit waren van een gestolen en bewerkt paspoort, zonder de grote zwarte J van Jood erin. In de Gelderse hoofdstad rolde hij in het verzet met als zijn specialiteit het 'onvervalscht (...) namaaken van Ausweise en handteekeningen daarop'. Ook na zijn arrestatie en miraculeuze vrijlating een paar maanden later, hervatte hij het verzetswerk met 'een aan roekeloosheid grenzende onverschilligheid'. Bij de moeder van Martijn Katan ontbrak het evenmin aan moed. Behalve dat zij haar man onvoorwaardelijk steunde in wat hij ondernam, voerde zij soms ook het afleverwerk van de identiteitsbewijzen uit. Ook de overige leden binnen

zijn familie krijgen in aparte hoofdstukken eer van de schrijver. Louis Katan, de oudste broer van zijn vader, die zich onder meer over piloten en Airborne-soldaten ontfermde en hen in het heetst van de oorlogsstrijd uit bezet gebied loodste. Emil Katan, een neef van zijn vader, die telefoonkabels en treinen saboteerde en liquidaties uitvoerde. Didi Roos, een nicht van zijn moeder, die 'dag en nacht' met geheime stukken rondfietste en na de Slag om Arnhem als gids fungeerde bij het terugzetten van geallieerde parachutisten over de Rijn. Aan het einde van het voorlaatste oorlogsjaar werd zij opgepakt en vreselijk mishandeld. Maar hoe de SD deze dappere vrouw ook toetakelde, ze sloeg niet door en pleegde geen verraad. En verder haar verloofde Marcel Hertz, die illegale kranten verspreidde, spioneerde en saboteerde. Simon 'Mol' Valk, aangetrouwde familie van zijn moeder, was een 'afstandelijke' oom die in Brabant onverschrokken de illegale administratie en de logistiek voor de verstrekkingen aan onderduikers beheerde. Het respect en de bewondering van de schrijver gaan in de laatste hoofdstukken naar drie verre familieleden, die de oorlog niet hebben overleefd. Mozes Roos, die onder de schuilnaam 'Hortencia'

onderduikers hielp en meewerkte aan het illegale blad *Vrij Nederland*, stierf in Auschwitz. Hans Katan, een achterachterneef, die onder het pseudoniem 'Bernard' een leidende rol had in de vermaarde Amsterdamse verzetsgroep CS-6 en in de duinen bij Overveen werd geëxecuteerd. En Ernst Katan, die zijn broer Hans met koerierdiensten hielp. In Westerbork werd hij na een vlucht poging met vier eveneens Joodse medegevangenen met een pistoolschot vermoord. Zou de auteur even inventief en koelbloedig als zijn vader zijn en durven wat hij durfde als het weer oorlog zou zijn? Katan stelt zich deze – ook voor leerlingen interessante – vraag, zonder dat hij er een eenduidig antwoord op kan geven. Wel constateert hij dat zijn familieleden, met uitzondering van Hans en Ernst Katan die aan het begin van de oorlog bewust hun keuze maakten, in het verzet zijn beland 'omdat het op hun pad kwam'. En toen zij eenmaal ondergedoken waren of van een nieuwe identiteit waren voorzien, kregen zij ook vaak de kans om mee te doen. Hoewel zij natuurlijk hadden kunnen weigeren. Katan laat ook zijn gedachte gaan over de ongenueanceerde opinie dat de Joden in de oorlog te weinig verzet hebben gepleegd en zich als 'makke schapen' naar de slachtbank hebben laten leiden. Met als uitgangspunt het aantal verzetsstrijders in zijn familie komt hij na een berekening tot de hypothese dat er van alle Joden in Nederland ongeveer 1,6 procent in het verzet participeerde, circa 2.300 mannen en vrouwen wel te verstaan. Dat is vijf keer het percentage dat Loe de Jong in zijn levenswerk heeft gecalcululeerd. Bovendien was het, betoogt Katan, voor de meeste Joden bijkans onmogelijk om onder te duiken. Daarvoor ontbrak het geld. Ook waren er maar weinig Nederlanders die hun huis voor de onderduik openstelden. Met *Geen makke schapen* heeft Martijn Katan een prachtig en indrukwekkend eerbetoon geschreven aan zijn familieleden, die tijdens de oorlog hun leven waagden.

Gert Moleman

